

Titel: Svar til Forfatteren af en Dansk Patriots Betænkning over de ved Trykken udgivne Kommando-Ord for den Kongel. Danske Armee.

Citation: "Svar til Forfatteren af en Dansk Patriots Betænkning over de ved Trykken udgivne Kommando-Ord for den Kongel. Danske Armee.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 23*, Berling, 1773, s. 1.
Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-2_023-shoot-workid2_023_002.pdf (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 23

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Svar til Forfatteren af en Dansk Patriots Betænkning over de ved Trykken udgivne

Kommando-Ord

for

den Kongel. Danske Armee.

Kiøbenhavn,

Trykt hos Brødrene Berling.

1773.

2

3

Min Herre! Dersom Deres Patriokiske Aand paa den Tid havde tilskyndt Dem at give et Forsøg til Danske Kommando-Ord, da De syntes at have et Slags Kald til at udpynte og berige det Danske Sprog, da vilde saadan Bestræbelse, som De nu til Utide yttre, have haft nogen Anseelse af Retskaffenhed og Nytte, dog maatte det ikke have været trykt, thi dette er efter mine Tanker for dristigt.

Men at De nu forfalde til uden Kald, ved Trykken og med satyriske Træk at kritisere de trykte Danske Kommando-Ord, som De selv Pag. 10 tilstaae: "Efter Kongelig allernaadigst Be-

4

faling ere anordnede at skal bruges." Dette

forekommer mig noget formastelig.

Hverken har jeg selv nogen Andeel i disse Commando-Ords Forfatning, ey heller kiender jeg den som kan have haft dette Arbeyde under Hænder, allermindst forstaaer jeg mig paa at hykle for Dem, der kan have foranlediget dette Arbeydes Bemyndigelse; altsaa er det, som jeg ved min Herres Foretagende har at erindre, aldeles blottet fra personlige Hensigter, det er endog blottet fra ald Attraae til at fornærme Dem, og har allene til Formaal at forestille Dem og alle mine kiære Medborgere, hvor vaersomme vi i dette Stykke burde være paa vore Foretagender, at det er en ulyksalig Drift, som desværre er bleven alt for almindelig iblant os, og som saa beviislig haver biedraget, ja endnu i mange Maader biedrager til almindelig Ustadighed, borgerlig Forvirring og Ulempe, nemlig: at kritisere, ringe agte og uvillig adlyde de endog med allerhøyeste Autoritet forsynede offentlige Anordninger og Befalinger, og at saadant Forhold under ingen Slags, men allermindst under een monarkisk Re-

5

giering er passende med en god Borgers og Undersaats rette Pligter.

Naar en Faderlig monarkisk Regent fremsætter et Stats Anliggende til offentlig Oplysning, og tillader enhver derom efter beste Indsigt at sige sin Mening, da er det en god Borgers Pligt med sømmelig Beskedenhed at bekendtgjøre sine Tanker, men saasnart Regienten har taget en vis Beslutning i Sagen, og ved offentlig Befaling anordner sin Villies Efterkommelse, da bør en god Undersaat adlyde, og ikke mere ville paatrænge Monarken sine Raad; Regientens Befaling er da en Lov, som enhver er pligtig at adlyde, og omendskiønt det

kunde være, hvilket er uadskillelig fra ald Menneskelig Indretning, at en og anden Post ikke havde den højeste Grad af Fuldkommenhed, saa er og bliver det dog en Sandhed, at den almindelige Roe, Velstand og Lyksalighed langt sikrere befordres ved Lydighed imod endog ufuldkomne Love, end naar en og anden higer efter Adgang og Leylighed til at faae sine for den meste Tid umoedne, og næsten altid paa privat Absigter hvilende Meninger indførte. Det er dog en

6

Sandhed, lige rigtig i alle Stater, at naar Folket vænnes til Forandring over Forandring, saa vænnes det og til hverken halv eller heel at efterkomme

Regjeringens Anordninger, da enhver efter sin besynderlige Tænkemaade ønsker, frygter eller formoder at de snart igien kunne fonandres, endog til det modsatte, hvo veed ikke hvad skadelig Indflydelse dette har paa det Almindelige, hvo veed ikke, at just dette legger Grunden til Factioner, Uvirksomhed og Ulydighed; vi behøve ikke at oplede Beviser uden for vore Grændser, vi have dem desværre alt for følelige og trykkende hos os selv.

I Betragtning af det, som her er sagt, troer jeg vist min Herre vil være enig med mig, at De og jeg, og enhver god Borger maae være yderst vaersomme og mistroiske imod os selv, saasnart den Lyst paakommer os at ville mestre Regjeringen, og at indføre noget nyt. Den, hvis Æmbede kunde synes at berettigede ham dertil, har altid Aarsag at vogte sig for Feyltrin i dette Stykke, og bør ikke uden højeste Nødvendighed ophæve eller forandre de eengang givne Befalinger, men

7

den, som slet ingen Kald har, bør aldeles ikke ville leege Bold med offentlige Anordninger og Indretninger, han bør endog lade sig denne altid rigtige Anmærkning være i frisk Minde, at i hvor megen Indsigt en privat Mand uden for sit Kald troer at have erhvervet sig, i hvor anseelig den endog udmærker ham frem for andre private jevnlige, saa let kan det dog træffe, at just disse til Syne store Indsigter tabe deres meste Værd og Rigtighed, naar de i det offentlige skulle anvendes. Jeg har kiendt mange Indsigtsfulde Lærde, dydige og virkelig patriotisk sindede private Mænd; deres Flid, Retskaffenhed og Indsigt har saaledes udmærket dem, at de efter deres Ønsker omsider have faaet Adgang høye og vigtige Betjeneringer, med den beste og reeneste Hensigt have de begivet sig i det nye Æmbede, nu skulde man vente, at de ville, og fuldkommen kunde vogte sig for at støde an paa de Klipper og Skiær, paa hvilke De selv meget grantseende have skiønnet, at deres Forgiængere have stødt an og lidt Skibbrud; men her viser sig den menneskelige Skrøbelighed, her seer man først at der ere tusende Til-

8

fælde, hvor de theoretiske og Practiske Indsigter, Satser og Mueligheder ere i Modsigelse mod hinanden, her seer man hvor utilstrækkelige vores af blot Læsning samlede Indsigter ere, naar de skulle anvendes i det offentlige, og hvor meget undertiden en blot Copiist overgaaer os i de løbende Sager. Vi undre os over, at det Biefald vi havde i vores private Situation ikke følger os nu, da vi ere komne i en høyere Zirkel, vi undre os over, at der hører saa megen Tid til, førend Folk vil fatte Tillid til vores Indsigters Tilstrækkelighed og Ulastelighed, men meest undre vi os over, at alt det Gode vi havde i Sinde at udrette, og at alle de Misbrug vi meente at hemme og afskaffe, ikke nær saa let eller saaledes lader sig iværksætte som vi formodede; Hindringer, som vi aldrig tilforne kiendte, møde os paa alle Kanter, Anstøds-Steene, saa umærkelig skiulte at vi neppe kan øyne dem, legge sig for vore Fødder, vi snuble og vide det ikke, vi tænke hist og her at anbringe Forbedringer, og just det, som efter rimelig Anseelse skulle frembringe den tilsigtede Forbedring, frembringer en ganske anden og underti-

9

den aldeles modsat Virkning, vi standse derved, vi skiælve, og lære da først at indsee, at en Montesqieus Læsning endnu ikke gjør os til Stats-Ministre, en Zinkens og v. Insti Læsning ikke gjør os til Cameralister, og en Polybii Læsning ikke gjør os til Generaler & c. Ligesaa lidet, som den der kan udregne Vinklers og Siders Indhold i en Trekant, dermed kan give sig ud for en fuldkommen Mathematicus, og en der kan stille en Vagtparade eller exercere Recruiter, dermed allerede er fuldkommen General, saa lidet kan en privat Mands enkelte Indsigter være nok til at bestyre og indrette et heelt Regjerings-System. I enkelte Deelee af det almindelige kunne private Mænds Indsigter gjøre væsentlig Nytte, men en viis Regjering, som overseer det heele Omfang af det almindeliges Tarv og alle Deelee deraf, maae først rette, forbedre og anordne disse Indsigter paa deres behørigte Sted og i den brugbareste Orden, førend de virkelig kunne siges at gjøre nogen Nytte, thi ellers ville den Lærde lade heele Almuen studere, Krigs-Manden gjøre heele Almuen til Krigs-Folk, Cameralisten blande sig i enhver

10

privat Huusholdning, og Lægen, paa Sundhedens Bekostning blant Almuen, opløse alle medicinske Tvivl.

De maae forlade mig min Herre, at jeg søger med de sorteste Farver at afmale denne os saa meget vedhængende Dadle-Syge, det mildeste der kan siges, er, at den har Anseelse af at ville betage meenige Mand den Høiyagtelse og Tillid, som han nødvendig maae have for sin Regient, om han ellers skal leve lykkelig under hans Regiering. Eftertænk selv, min Herre! om Dadle-Syge ikke da under denne Syns-Punkt kan kaldes en virkelig Forbrydelse, og naar den ædlere, den meer oplyste Borger forfalder dertil, hvad kan man da vente af den ringere Undersaat. Vi klage over den almindelige Velstands Aftagelse, men ville vi undersøge vores Adfærd, vores Tænke- og Handlings-Maade, og ville vi ikke hykle for os selv, da skulle vi maaskee ret lære at indsee, hvor meget der bør skrives paa vores egen, og ikke enten paa Regieringens eller paa det guddommelige Forsyns Regning. Ørkesløshed, Yppighed og Stolthed kaster almindelig saadan Foragt paa

11

Bonde, paa Borger, ja paa alle ringere Grader af enhver Stand, at Stræbsomhed i sit Kald og rette Fag saa got som gandske nedtrykkes; man vil være i høye Æmbeder, der troer man er stor Anseelse, rigelig Udkomme og magelige Dage, forenede som i lyksaligheds Centrum; har Fødselen, har Skiæbnen sat os i de ringere Stænder, da søger, for Ex., Bonde-Sønnen enten i latinsk Skole, eller som Tiener, Kudsk & c. at udtage sig fra sin Stand; med nogen mere Kundskab end andre Bonde-Sønner kunde han være en duelig, ja ypperlig Bonde, høyt anseet og æret baade af sine jevnlige og af sin Øvrighed, men saasnart han træder over i en anden Zirkel, bliver han et meget ringe lys, og ikkun en Lærling, ja meget ofte en uduelig Mand.

I de Hannoverske Lande har hver Borger og Bonde Fortrins-Ret til at sende sine Sønner paa Universitetet i Göttingen for at studere. Forædlet og forbedret ved lærde og skiønne Videnskaber holder saadan Bonde-Sø sig ikke for god til at antage sin Faders Gaard og Handtering, det er, begribeligt, at ligesom denne oplyste Bonde langt over-

12

gaaer sine Medbrødre i Lærdom og Kundskab, saa falder det ham lettere, at rive sig løs fra Fordomme, at forskaffe sig i alle Land-Huusholdningens Deelee meere udbredet Indsigt, ved de Forsøg som han paa sine egne Jorder, og ved sin egen Fæe-Avl med god Lykke foretager, gjør han sine Naboer opmærksom, de følge hans Raad, hans Exempel lyser for dem, de blive ved ham dueligere og meere velhavende Mænd, end de ellers havde blevet: Er ikke nu denne lærde Bonde, der saaledes anvender sit Pund til sin og sine Medbrødres oeconomiske virkelige Forbedring en vigtigere og dyrebarere Mand for det Almindelige, end manges Minister.

Intet kan være farligere for en Stat, end hvor der findes mange saa kaldede Halv-Lærde; Ingen Ting er dem for høy, de blande sig i alt, hvor de kuns formode at faae deres Insinuationer anbragte, det Ord Plan, System, falder hver Øyeblik af deres Mund, alle krogede Ting kunne de gjøre rette, men Udfaldet med disse Heldte, endskiønt de virkelig have funden Leylighed til at fortrænge duelige Mænd, har dog meget ofte viist, at „just

Dumhed, blandet lidt med Viisdom, gjør

13

en Daare." Ne Sutor ultra Crepidam har ikke været sagt uden Aarsag.

For at komme til at sige mine Tanker om min Herres Betænkning, da maae de forlade mig, om jeg af deres heele Piece slutter, at de ikke forstaae noget ordentlig af det som hører til Krigs-Øvelser. Alt hvad de anføre som Aarsager, hvorfor Kommando-Ordene hidindtil have været Tydske, er allene en Blanding af Deres egen Indbildning; jeg for min Deel tør paastaae, at vore priisværdige Konger kan have haft Aarfager, som hverken De, min Herre! eller jeg indseer, og hvor ilde er det da ikke sagt: „Længe overgik Danmark den Skam & c."

Det er urigtig, at De mene den Komanderendes Ord ikke skulde kunde forstaaes paa Fløyene. En Bataillon indtager ikke meget mere end 120 Skrit; det maatte være et svagt Bryst, som mit for Fronten af en Bataillon ey skulle frembringe saa lydelige Ord, at de paa ungefehr 80 Skrit kunde forstaaes, et heelt Regiment komanderes ikke meget ofte under eet, og da haves andre Hielpemidler til at gjøre Kommandoen forstaaelig,

14

i Fald en haard Storm borttog Lyden, da endog i saa Tilfælde en beqvem Dreyning med Hovedet kan bringe Lyden forstaaelig hen hvor den behøves, det er følgelig ikke ligegyldig at tale Spansk, Tydsk eller Dansk. De, min Herre! have maaskee seet, at Haandgrebene kan gøres efter Tegn paa Trommen, uden Kommando-Ord, men Haandgrebene udgiøre en saare liden Deel af Krigs-Øvelserne.

Hvad Lærdom skal vi uddrage deraf? „En trykt Dom lærer os: Ukynde i Landets Sprog efterdags kan blive

regnet endog blant Forbrydelser." Havde De sagt, en trykt Dom lærer os: at utæmmed Begiærlighed til at svinge sig op i de øverste Regierings-Æmbeder, hvoraf man dog intet forstaaer, er en virkelig Stats-Forbrydelse, da havde de taled Sandhed, en Sandhed, værd at legge Mærke til, da derimod det, som de anfører, ey har Anseelse af andet end af Satirer.

Hvad De ellers anmærke om den uheldige Oversættelse af de Tydske Kommando-Ord, om den Prøve-Steen de give til at bedømme Komando-

15

Ordenes gode eller slette Egenskab, grundet 1) paa Korthed, 2) paa Lethed i Udtalen, og 3) paa en god og let Klang til at klingre eller giennemtrænge i Marken, da maae De tillade mig, at i hvor decisiv end Deres Udsagn er, behøve dog Begrebene overhovedet en stor Renselse; De have allene Hensigt til de blotte Haandgreb, og, ukyndig om de vigtigere Krigs-Bevægelsers Regler, indskrænke De alle Deres Erindringer paa denne ene lille Deel.

Paa alt dette, saavel som paa Deres Forsøg til forbedrede Kommando-Ord vil jeg allene svare dette, 1) Er det bekiendt, at de blotte Komando-Ord i alle Sprog, endog i det Tydske, meget ofte have været underkastede Forandring, undertiden har gebt Acht, undertiden gebt Achtung, undertiden schultert das Gewehr, undertiden das Gewehr auf die Schulter været antagen, en Stavelse længere eller kortere, gjør ikke noget til Sagen, og det er ved Brugen af Kommando-Ordene, at deres Vellyd og Tydelighed lettere erfares end ved grammaticaliske Undersøgelser. 2) Er det vist, saalænge vi og næsten alle Nationer

16

endnu maae laane Ord og Talemaader af det Franske Sprog, for at bemærke de adskillige Inddeulings-Arter og Bevægelses-Maader, som forefalde ved Krigs-Handlinger, saa skulle vi vanskelig kunde nøyes med nogle faa Gloser og Ord, som enkelte Personer opfinde, ja mange Bemærkelser ville blive saa fulde af Mangler, at vi heller maatte ønske at undvære Forbedringen, det er allene i Tidens Længde, og af virkelige Krigs-Betiente, der forstaae Sproget ret, man kan vente en rigtig Forbedring, og indtil den Tid kommer, er dog det, som vi have, ikke saa uskikket.

3) Den, som troer sig duelig nok til at forfatte en Regelret Kommando-Ord-Bog, gjør altid visere i at sende sit Forsøg ind til vedkommende Collegie, end selv at give det uden Kald og Tilladelse i Trykken.

Jeg er & c.

17